

27. 8. 2011

ROČNÍK 11/12

SAMOSTATNE
NEPREDAJNÉ

Orol tatranský

8/2011

PRÍLOHA SNN PRE MLADÚ LITERATÚRU, UMENIE A SPOLOČNOSŤ

Kniha a prázdniny (2.)

Spojenie, ktoré už pravidelne na stránkach tejto prílohy rezonuje v čase dovoleník, oddychu a relaxu (erbových atribútov leta), našlo svoju prvú tohtoročnú podobu v júli. Keď dostávate do rúk augustového Orla, prázdninám potíchu odzváňa, pomaly sa treba chystať na školské starosti, ale i radosti. Ešte stále je však čas na oddychové čítanie spojené s poznávaním nového i pripomínaním si zabúdaného. Ako sme minule sľúbili, privádzame sa teraz na Zlatú niť, výbornú edíciu našej literárnej klasiky určenú tak pre žiakov a študentov, ako aj pre všetkých čitateľov vážiacich si hodnotné slovo.

Dobrá Zlatá niť

Začnime konštatovaním, že spomínaná matičná edícia slovenskej klasiky Zlatá niť od svojho zrodu oživuje najlepšie kvality nášho literárneho dedičstva; spôsobom výberu, obsahovou štruktúrou i netradičným dizajnom oslovuje pedagógov, mladú generáciu čitateľov i záujemcov o trvalé hodnoty slovenskej národnej spisby, nadväzujúc na podobne potrebnú a populárnu edíciu Čítanie študujúcej mládeže. Čas ukazuje, že je neoceniteľnou pomôckou pre študentov a vôbec všetkých, čo sa chcú čosi dozvedieť čo najviac o velikánoch našej literatúry. A samozrejme aj o ich tvorbe. Každá z ďalej spomínaných kníh totiž okrem výberu z toho najlepšieho, čo literáti napísali, prináša aj pútavo spracovaný životopis autora, doplnený zaujímavými fotodokumentmi a prehľadom najvýznamnejších diel. Občas spomedzi stránok vykukne i esej z pera zostavovateľov, inšpirujúcich sa práve týmktorým autorom.

Spomeňme iba niekoľko kníh z edície: Jozef Gregor Tajovský: Maco Mlieč; Jonáš Záborský: Chruňo a Mandragora; Milo Urban: Za vyšným mlynom; Martin Kukučín: Na podkonicom bábe; Dobroslav Chrobák: Kamarát Jašek, Drak sa vracia; Ladislav Nádaši Jégé: Príbehy z našich dejín; Janko Král: Jamá pieseň... Nateraz je aktuálne Zlatá

niť slovenskej literatúry predĺžená o dvojicu titulov z pier dvojice autoriek.

Margita Figuli ponúka Mámivý dúšok. Ide o exkluzívnu kolekcia najkrajších próz pozoruhodnej spisovateľky, ktorá vyšla k jej nedožitej storočnici. Pokušenie, Mámivý dúšok, Rebeka a Tri gaštanové kone sú prózy naplnené nielen (čoraz vzácnejším a preto ho treba čo najčastejšie pripomínať) pozitívnym vzťahom k životu a ponúkajúcimi originálnymi pohľad na partnerský vzťah muža a ženy. Prózy opäť svojich čitateľov očaria krásnym a plným jazykom s hodnotou básnickej reči, ich dominujúcou témou je láska, ktorú Figuli pokladala za „prvopočiatok všetkého, čo dostáva na zemi tvar“. Božena Slančíková Timrava zas prináša (svoje) Skúsenosti. Prózy Skúsenosť, Bez hrdosti, Veľké šťastie, Skon Paľa Ročku – to všetko nájdete v tomto výbere z pestrého diela vynikajúcej prozaičky, vrcholnej predstaviteľky slovenského realizmu na prelome 19. a 20. storočia. Spisovateľka vo vynikajúcich dielkach priam zhmotnila autentické vnímanie života na chudobnom vidieku, duchovný svet, nádeje i sklamanie prostého človeka, jeho utrpenie, biedu, slabosti, veľikášstvo miestnych elit, ako aj každodenný zápas o národnú a ľudskú identitu... Mimo chodom, nezdá sa vám na prvé prečítanie predchádzajúcej

vety, že Timrava hovorí o najaktuálnejšej súčasnosti mnohých z nás i slovenskej spoločnosti v jej boji (alebo aspoň jeho náznaku) o zachovanie si identity v (nemilosrdne globalizujúcom) svete začiatku 21. storočia?!

Zo Sadu do Talianska

Už sme o tom hovorili, ale opakovanie je matkou múdrosti. Pýtam sa teda: „Je neskoré leto?“, a zároveň si odpovedám: „Je!“ A Poviedky neskorého leta sú knižným debutom skúseného autora Jána Štepitu, známeho doteraz skôr rozhlasovým poslucháčom. Riadky knihy prezrádzajú autorovo hlboké poznanie ľudí, ich správania sa i myslenia, ako aj schopnosť ponoriť sa do ich hlbokých vnútorných labyrintov tak, aby na denné svetlo vyniesol to podstatné a poučné. Nie však len to, pretože Štepit napríklad do bežných vecí vnáša mýtus, do erotiky kultivovanosť... Nemenej výpovedné sú aj knihy autorov strednej generácie a ich príbehy často z horúcej (nielen letnej!) súčasnosti. Z nich je vyberáme najnovšiu knihu Ladislava Hrubého Cesty na vrch Sad, ktorá zbierkou priam magických poviedok z prostredia Kysúc (Lesná agónia, Niť, Kto nájde vinníka, Hubári...). Ústredným motívom je vyrovnávanie sa súčasného človeka nielen s vlastnými nedostatkami, ale aj s problémami a často krutými výzvami často odľudštenej doby a vzťahov v nej. Hrdinovia príbehov však nerezignujú, trápia sa a bojujú, aby si zachovali tvár a dôstojnosť. Ešte stále je čas na dovolenku. Hoci na juhu Európy. Silnú taliansku kávu ponúka Elena Cengelová-Carinová, slovenská autorka kriminálnych príbehov žijúca práve v čižme Apeninského polostrova, kde pracuje ako tlmočnica a súdna prekladateľka. Toto atraktívne prostredie jej poskytlo dostatočné množstvo námetov na napísanie autentických poviedok. Pútavo a sviežo rozpovedané príbehy, zakladajúce sa na skutočných skúsenostiach ľudí, ktorí sa – pre svoju naivnosť, nevedomosť, chamtivosť a často len zhodou náhod – dotkli zločinu a hraničných životných situácií.

Cestovanie s denníkmi

Ešte raz obráťme list. Odborná a náučná literatúra, knihy o

slovenských osobnostiach i dejinách majú svoje pevné miesto v matričnej produkcii. Veď kto iný, ak nie najstaršia vedecká ustanovizeň Slovákov má prinášať práve takúto literatúru na slovenský knižný trh?!

Známy historik Matúš Kučera v knihe Bratislava a starí Slováci čitateľov uvedie až do obdobia, keď sa na križovatke obchodných magistrál, na najlepšom brode cez Dunaj, utváralo mesto. Aj po páde Západorímskej ríše, až do 7. – 8. storočia, pretrvalo v Podunajsku dedičstvo antickej spoločnosti. Rímska Bratislava sa rozkladala po oboch brehoch Dunaja a predstavovala akýsi stred strednej Európy. Rozbitie avarskej ríše Karolom Veľkým umožnilo vyrásť novým silným mužom – slovanským kniežatám. Jeden z nich dal meno starobylému burgusu v dnešnej Bratislavskej bráne. Dielo renomovaného historika je doteraz najkomplexnejšou rekonštrukciou Bratislavy v 1. tisícročí n. l. a hľadá presvedčivú odpoveď na etymológiu názvu mesta. Druhú časť tvorí práca Slovensko okolo roku 1000, ktorá sa zaoberá rovnakým dejinným obdobím v celoslovenskom zábere.

Stránky z Cestovných denníkov štúrovcov prináša renomovaný literárny historik Michal Eliáš. Uvedomil si totiž, že sa za všetky zabúda na to, že títo mladíci boli aj priekopníkmi slovenskej turistiky a cestopisnej literatúry. Zapisovali svoje zážitky z ciest po vlasti – často veľmi dobrodružných. Niektoré zverejnili v tlačených alebo rukopisných časopisoch, iné ostali skryté v archívoch. Cestopisy štúrovcov z rokov 1843 – 1848 verne zobrazujú Slovensko z čias našich praprarodičov, plasticky vykresľujú krajinu, mestá a dediny, ľudí a ich život. Ponuka prejsť sa našou vlasťou tak, ako vyzerala pred vyše poldruha storočím je viac než lákavá!

Ako sme písali v úvode, prázdninám pomaličky odzváňa, no pekné počasie v septembri, „oblečené“ do hávov babieho leta, určite nejdneho z nás vyláka na víkendové potulky Slovenskom. Napríklad popri hradoch a zámkoch, pamätihodnostiach, parkoch, záhradách... Aj týmto témam je venovaných čoraz viac kníh objavujúcich sa na našom knižnom trhu. Papierových sprievodcov. Toto už je zároveň pozvánka k čítaniu septembrového Orla tatranského, predmetnej literatúre v ňom budeme venovať zvýšenú pozornosť...

Martin JADRANSKÝ
Foto: autor

SAŠA GRODECKÁ

Toto nie je báseň

a ja
nerozumiem poézii
nevediem
intelektuálne
ani nevážne
debaty o knihách
a vôbec -
nie som v poriadku
aj o tom
rozprávam
ale len málo a ešte
menej
toho viem

stavím sa tiež že
vlastne
ani
nie som

ničím iným

len výplodom
vlastnej
skorofantázie

ČITAJTE V ČÍSLE:

Čo však povedať o úspechu v literatúre? Triumf, uznanie v oblasti písania je najpravdepodobnejšie (logicky) determinovaný predovšetkým počtom spisovateľových čitateľov. Tu však hneď narážame na prvú ambivalentnosť významu pojmu „úspech“ v literatúre. Nie každý čitateľ je totiž aj spisovateľovým priaznivcom. Veď ako inak zistím, že sa mi kniha nepáči? Nuž tak, že si ju prečítam...

Marián GRUPAČ: Písať či nepísať? To nie je otázka, ale odpoveď... str. III

Namiesto bodky perspektíva. Teda nie priamo z výtvarno-teoretického hľadiska a či z konkrétneho prejavu jeho praktického priemetu, ale z hľadiska ďalšieho rozširovania expozície. Ako totiž upozorňuje J. Kováčová, galerijná prax učí, že po 7 – 8 rokoch je dobré priniesť aj do tej najstálejšej expozície zmeny.

Igor VÁLEK: Za výtvarnou modernou, str. IV

zvieracia kazajka

rozpálená do biela
ma vytesnila z reality
krik veľrýb mi zanesol
ušné bubienky
štipľavým smogom
a ľudské hlavy sa točia
okolo vlastnej osi ako víčica
som ďaleko za čiarou
v zakázanom území

čipka na zábradlí

odvádza pozornosť
od podstaty
ako zacviknutý nerv
v horľavej predtuche
ŕa nesiem iba málo mocnú
do búrľavej vrby
aby si si vykrojila
formičkou v tvare srdca
do tela stigmy
už len upiecť
a dobrú chuť

dusno medzi stehnami

v zašitých očiach pulzujú
kryštáliky soli
nahota sa rozdvajila
ako moja osobnosť
a moja šnurovacia vôľa
sa v kuse farebného spektra
zdôvodnila výsledkom
bez riešenia

pochybnosť je tvrdá

a dutá ako podzemie
v ušiach mám olovo
na očiach ťažké siete
hmatom sa vraciam
k odhodenej pokore
mám po krk
možností bez medzí
možnosti nie sú
podstatné
to práve tie medze

fatamorgána znie

ako stádo kobyliiek
reže mi oči
zvuk je výstižnejší
pozná skratky
do odľahlej krajiny
kde odložené želania
ležia priamo na horizonte
keď začuješ šomranie
tisícky hmyzích úst
možno sa ti niečo splní
a možno aspoň uvidíš
želanie v plnej svojej kráse

Hľadanie ihly v kope sena

v grotesknej snahe
z existenciálneho kontextu
vystrihnúť presah
dokreslíš kosoštvorec
s malou čiarkou uprostred
spotený z úzkosti hľadania
nabiješ klince
do dlaní chodidiel i pod srdce
a zúbožená koláž
napriek všetkému
žiadny zmysel nevydá
napľuješ na robustné VŽDY
aby si mohol nalepiť obojok
čo obsiahne vesmír
a udrží atóm na uzde
v bolestnej snahe
zatlačiť oči až za druhý svet
blúdiš hlboko
v bodke za vetou

Ustáť seba

aj kvázi kríza
ti dokáže zlomiť väz
stačí jej odraz v zrkadle
sať špič z kostí

do omdletia
a neudusiť sa
vlastnými zvratkami
to chce cvik
potreba stimulov
silnejšia ako čokoľvek
zvrátenosť závislá
od sily zážitku
ustáť ju
v nutkavom
bezpríčinom omínaní
keď praská bičmi
a praskliny prehľa
keď so zbystrenými pudmi
ako hladný vlk
pozoruje
tvoj bezprizorný pohyb
k núdzovému východu
byť OUT a mimo
akúkoľvek pochybnosť
to chce cvik

Sila provizória

decentralizovaní
v tesnom simulátore
štyroch stien
napojení
na virtuálny prsník
prahnú
po rozmere navyše

nad rámec predpokladov
z autentických citov
improvizujú
bolesť
a keď ich vzpriami
vyvlečú sa z nej
ako z kondómu
nerozhodní
lebo ZA je
každopádne PROTI
na prahu v náprahu
nevykročíť

Na mieste

zlo žité bez pohnutia
katarzie v pomlčkách
zložitost' obnažená
od pásu nižšie
a ty hľadáš oči

Priepasť nepodleziesť

hojivé sebaklamy vírivo bubnujú

Mária Mikitová Janošková

„Narodila som sa v Levoči, ale väčšinu života som prežila v Bratislave. Mám 37 rokov a pracujem ako vyšetrovateľ Policajného zboru. Som náruživým čitateľom a neúnavným zberateľom kníh. Pred viac ako desiatimi rokmi som sa stala členkou občianskeho združenia Literárny klub Generácia. Čo sa týka mojej tvorby, píšem pre seba a pre úzky okruh ľudí a keďže nemám práve vreľý vzťah k internetu, nepublikujem týmto spôsobom. Pokúsila som sa uspieť v niekoľkých literárnych súťažiach, umiestnila som sa v Súzvukoch Ferka Urbánka a v súťaži O dúhovú lampu. Z Poetickej Ľubovnem mám krásne ilustrované čestné uznanie. Zopár textov mi uverejnili v druhom čísle elektronického časopisu Let, v Almanachu 25 Dotykov a rubrike Továrna na absolutno českého Tvaru.“

v meandroch sivej kóry
pokiaľ nepopraskám úľavou

na krok od okraja
sa moja myseľ
nesmierne spomalí

krajnosť ako maják
vodivo vábi
v hustnúcim druhom pláne

kým stred neprestáva svrbieť

vidím ich pražiť sa zaživa

žial' ako kremačná pec
žial' ako nastavená druhá tvár

precízne spracovať
znamená útočiť bez ohľadu na
obete

nechať ich zhorieť do tla

Postup pri epileptickom záchvate:
telo sa neprestáva
neprístojne vlniť

1. Zachovať ticho a pokoj.

do prasknutia
napínané zotrvačnosťou

2. Odstrániť prekážky,
ktoré by mohli zraniť.

vo vertikále tetivy
sa chveje tlmené dýchanie

3. Podložiť pod hlavu niečo mäkké.

ostrá vôňa v reze vzdychu
desí svojou nespútanosťou

4. Uvoľniť tesné oblečenie.

napriek všetkému sa odpútaš
lebo bez dôrazu si nálezisko
bez ceny

5. Nevkladať nič do úst.

uvedomený nádych ako vlna
bonus k bezvetriu v tebe

6. Počkať na postupný návrat pl-
ného vedomia.

Rozbíjanie jadra

zúfalstvo pohoršuje

profil toho príbehu nezaujme

s konečnou platnosťou
sa šance vyrovnali

prekliate symetrie
v nesymetrických vzťahoch

veď povedz nie...
veď ho povedz

ticho tvaruje nervy
do jedovatých ostňov
ktoré môžu zabiť

mŕtvy plod ŕa vynesie
zo zákruty a vrhne
proti betónovej stene
vrastanie do štruktúry
čo ŕa drží pohromade

vrastanie do antisymetrie

tváre vystupujúce

z formaldehydovej
rapsódie
ŕa rozvibrujú
na plné obrátky
má to mdlú chuť
po piesku
a dešifruje sa to
v obsahu tvojej
čiernej skrinky
vnútorný hlas ŕa núti
nechať sprepitné

skoro budúci človek

práve skrsol
a budúci človek
sa práve
váhavo vymedzuje
medzi ním a ňou
skoro minulé človek
práve preratúva
posledné drobné
a minulé človek
sa pomínul
práve skrehol do krehka
škrupinka bez obsahu
takzvaný človek krehký

neostávaj dlho

na druhej strane
tohoto rozmeru
prilož kožu
naspäť
na svoje miesto
zrastie
s teplým prílívom
zrastie
štrikované more
krídlo ku krídlu

stavba vety ustúpila

pred perspektívou
do úzadia
pusto ako
v upratanom byte
v obnaženom povetří
strúha javor piruety
po chrbte vetra
sa odkláňam
od pointy
z noža opadala
oceľ
cez olovenú náladu
skízla ako
potrubím
kovy si štrngli
uväznené
v spojitych nádobách

chcem vyvrátiť

natrávenú minulosť
a zbaviť sa hladu
po konečných riešeniach
chcem mier
v duši
i mimo nej

Oblitus scripta manet? (Napísané ostáva zabudnuté?)

Reflexie (nielen) o súčasnej slovenskej literatúre a jej tvorcoch

Písať, či nepísať? To nie je otázka, ale odpoveď...

„Rada spisovateľom: v určitej chvíli by si mal prestať písať. Dokonca aj prv, než začneš.“ **Stanisław Jerzy Lec**

Prednedávnom som pripravoval rozhovor s mladým, úspešným spisovateľom Petrom Bilým, ktorý mi okrem iného vyjaviť i svoje presvedčenie, že úspech v slovenskej literatúre podľa neho neznamená nič. S týmto, na prvý pohľad pesimistickým, až nihilistickým postojom mladého človeka a úspešného spisovateľa kolíduje i Bilýho báseň Príprava na smrť z autorovej poslednej básnickej knihy: „poézia je mi už úplne ľahostajná:/ pegasove krídla som dohodil za pár drobných/ nejakému mäsiarovi,/ múzy som vyhnal kurviť sa do nočných ulíc/ a konečne som sa prestal vyjadrovať v metaforách, / veď čo sa dá povedať/ nad troskami/ stroskotanej obraznosti?// večer je vlhký ako stehná nadržaných sekretárov.// si vyhasnutá,/ iba občas blikáš ako neóny špinavých putík.// tvoja skúsenosť mi je nanič „výhody“ svojho „spoločenského postavenia“/ si tak môžeš vieš čo...// kto mi ukradol modrú oblohu nad hlavou?// vankúš kedysi plný mojich detských snov/ som strčil pod vyfliaskaný, červený zadok/ svojej hlúpej milenky/ tak ako všetko,/ všetko...“ (zb. Nočné mesto, Slovenský spisovateľ, a. s., Bratislava, 2009). Ťažko povedať s istotou, či vyššie uvedená sentencia mladého básnika je vykonštruovanou pózou, sofistikovanou mystifikáciou, či premyslenou provokáciou, alebo len ironicko-sarkastickým

povzdychom. V každom prípade sa mi, v uvedenom kontexte, vynára potreba položiť si otázku, kto je to mladý spisovateľ, a potom najmä – kto je to ten úspešný spisovateľ...

Mladosť človeka môžeme definovať, či určiť rôzne, no ak by sme chceli byť vo svojom pátraní exaktní, dozvedeli by sme sa, že v našom európskom sociálnom a kultúrnom prostredí sa z fyziologického hľadiska obdobia ľudského života obecné delia na: novorodenecké (prvý mesiac života), dojčenské (do 1. roku života), obdobie batolaťa (do 3. roku života), predškolský vek (do šiestich rokov), mladší školský vek (do desiatich rokov), starší školský vek (do pätnástich rokov), dorastové obdobie (do osemnástich rokov), dospelosť (do tridsiatich rokov), zrelosť (do štyridsaťpäť rokov), stredný vek (do šesťdesiat rokov), staroba (do sedemdesiatpäť rokov) a vysoká staroba (nad sedemdesiatpäť rokov)... Z týchto faktorov by sme mohli usúdiť, že človek by mohol byť pokojne mladý, či označený za mladého až do sedemdesiatky. Niečo tu nesedí... Áno, človek je individualita. A spisovateľ je tiež („len“) človek. Rimbaud napísal svoje najpravdivejšie verše v šesťnástich rokoch (dorastové obdobie), Američan Hemingway debutoval ako 27-ročný (dospelosť). V období životnej etapy tzv. „dospelosti“ debutovali napríklad aj Slováci ako

Jožo Urban (21 rokov), Ján Stacho (25 rokov), Dušan Mitana (24 rokov) Vincent Šikula (28 rokov), v období „zrelosti“ prišiel so svojou literárnou prvotinou Miroslav Válek (32 rokov) a český prozaik Bohumil Hrabal sa stal debutantom až v tzv. „strednom veku“ – keď mu vyšla prvá oficiálna kniha, mal práve 49 rokov... Všetkých menovaných by bolo možné za istých okolností, v istom čase označiť za mladých autorov. Je viac ako zrejmé, že „mladosť“ v literatúre (a hádam nielen v nej...) nie je len výhradne otázkou fyzického veku autora.

Čo však povedať o úspechu v literatúre? Triumf, uznanie v oblasti písania je najpravdepodobnejšie (logicky) determinovaný predovšetkým počtom spisovateľových čitateľov. Tu však hneď narážame na prvú ambivalentnosť významu pojmu „úspech“ v literatúre. Nie každý čitateľ je totiž aj spisovateľovým priaznivcom. Veď ako inak zistím, že sa mi kniha nepáči? Nuž tak, že si ju prečítam... Potom však pertraktovaný úspech v literatúre môže odzrkadľovať (aj) počet autorových priaznivcov, prívržencov, sympatizantov, z ktorých len istá časť môže byť zároveň i jeho čitateľmi... Ktorý z dvoch pomyslených prototypov spisovateľa je úspešný, či úspešnejší: ten, ktorý má viac čitateľov, či ten, kto je poznaný, mediálne exponovaný, či nebudaj až obdivovaný?... Peter Bilý možno myslel aj na túto stránku úspechu, keď vyjadril svoje presvedčenie, o ktorom hovorím v úvode.

Pred rokmi, tuším to bolo kedysi v roku 1999, som sa vracal z Revúcej z akejsi literárnej akcie. V aute som sa viedol s vtedajším šéfredaktorom Dotykov Marošom Bančejom a slovenským spisovateľom Vincem Šikulom. Doposiaľ som sa nestrelol s niekým, kto by si meno Šikula nespájal práve s literatúrou a Vinco Šikula pre mňa (okrem iného) predstavuje základnú a pevnú „jednotku“ úspechu v slovenskej literatúre. Vinco nám vtedy v aute rozprával príhodu z čias, kedy absolvoval vojenskú prezenčnú službu. V tom čase mal už za sebou prvé literárne úspechy a ako každý mladý autor, cítil sa priam ako hviezda – však publikoval, jeho meno bolo otláčené v novinách, ľudia z okolia o ňom vedeli, že píše... Potencionálny úspešný mladý spisovateľ.

Pri istej príležitosti sa veliteľ pýta vojaka Šikulu: „Čo si robil v civile?“

„Som spisovateľ,“ odpovedá po pravde mladý autor.

„Akože sa to volá?“, neveriacky zatiahne veliteľ.

„Šikula.“

„Ako?“

„Vincent Šikula.“

Veliteľ sa zamračil na znak tuhého premýšľania a po chvíľke vyriekol:

„Nepoznám.“

Ecce, úspech v slovenskej literatúre...

(pokračovanie nabadúce)

Marián GRUČ

Slovenský literárny ústav MS

MEDZIRIADKY

Adriany Bobulovej

Katrina

Umývam riady, zima sa mi snaží votrieť pod tričko a myšlienky opäť neklopali. Ruky pracovali, pokožka mäkla a oči čítali. O tom aká je pomínavosť fajna čas najlepšieho medikamentu.

Občas príde vietor, nadvihne koberec a všetok bodrel, čo sa tam nahromadilo, sa roztrúsi okolo. Potom s nepokojom v rukách, hľadať zabudnutú metličku a opäť ho tam narýchlo pozhŕňať. Najjednoduchší, ale najneúčinnější spôsob upratovania v bublinách. Pevný dubový stôl so stoličkami a čajovým setom dokonale zadržávajú nechcenú špinu. Stačí, že nečakane príde jedna Katrina a nemusí vytrhnúť iba pevný dub, ale rovno celý dom. Vivaldi sa stratil v krikú. Odpadkové koše asi prestali vyrábať, ale kto vie, vyrobí si vlastný.

Zvykneť mať pripravený smetáčik a pliesť aspoň vrbové koše akosi neovládam. Ľavá s ľavou si nedokážu podať ruky. Potom máme ešte igelitové tašky z hyper super marketov. Študenti ich zvyknú používať na odpadky. Lenže tie sa radi preťažia a potom môžu svinčích zbierať opäť zo zeme. Môže to byť dva krát vtípné, keď platonická/ý prechádzajú práve okolo. Asi bizarnéjšie, kebyže sa zastaví pomôcť a vznikne o tom odpadková story na štartovacej čiare. Príliš trápna americká scéna alebo nemožná berry etuda?

Stojím pred skrytosťou kníh, nechám ich obdivovať mnou, cítiť atmosféru ich pokoja a nehybnosti v regáloch. Sila v pohybe ruky za nimi zanikla, vznikla nová virtuálna. Pohltila takmer všetku tajomnosť. Vytváram si vlastnú, kde sa môžem schovávať za studené múry. Nachvíľu poodhalím kúsok ramena, hyeny hneď zacitili mäso. Chcú sa dostať k najhlbším vnútornostiam. Oči, uši, vlastné svety a tie cudzie uplietli silné, ostré obojky. Zakrývam rameno, víťazný pokojný úsmev stráca sa v chladnej farebnej stene.

Slabomyseľní odvážlivci, čo snažili sa odhaliť záhadnú sochu, pýtajú sa prečo je opäť celá v tesnom závoji. Nehybne stojí v strede slnečnicovej záhrady. Odtiaľ vidí na všetky svoje krásy. Ochraňujú ju pred zlodejmi vzácných potešení. Nespí, nečaká, chce iba pravú ruku a vedieť pliesť z vrby.

Akademický maliar Peter Kocák

(Medailón k životnému jubileu)

Výtvarný život metropoly Šariša má zaujímavú a bohatú históriu, ktorá kontinuálne vyplní všetky vývojové etapy kultúrneho diania a v súlade s nezastupiteľným poslaním výsostnej domény umenia pozvoľna sa pretransformovala až do súčasnosti. V novodobých dejinách výtvarného umenia pôsobila v Prešove celá plejáda výrazných osobností. Mnohí z nich tu dodnes žijú a v rámci svojho potenciálu naďalej prispievajú do klenotnice trvalých hodnôt a nezničiteľných krás.

K osobitým zjavom súdobej generácie prešovských umelcov nesporne patrí ambiciózný výtvarník, akademický maliar Peter Kocák (15. 07. 1961 Čierna nad Tisou). Pozo-

ruhodný talent absolventa odboru voľnej grafiky a knižnej ilustrácie na VŠVU v Bratislave zažiaril predovšetkým vycibrenou profesionalitou, v ktorej sa magické estetické odráža v dokonalej symbióze s vysoko emotívnou finesou prezentovaných diel. Tento majster umeleckého prejavu pretaveného do formy výtvarných techník okrem tvorivej činnosti má na svojom konte aj množstvo spoločenských aktivít. Pozornosť si v prvom rade zasluhuje systematická práca s mládežou, ktorú sa snaží podchytiť, svojiským spôsobom motivovať a následne evokovať v nej záujem o výtvarné umenie cez prizmu reálneho či virtuálneho pohľadu na život.

Peter Kocák však vstupuje medzi vnímavých konzumentov a oslovuje ich ešte aj čímsi diametrálne odlišným. Nie je totiž žiadnym tajomstvom, že výnimočne tvorivý umelec už dávnejšie inklinuje k orientálnej filozofii a istým spôsobom nachádza v nej svoj vlastný svet. Navyše mal to šťastie, že sa mu ju podarilo objaviť a vizuálne absorbovať aj v samotnom umení tamojších autorov. Opakované návštevy krajiny vychádzajúceho slnka a Číny boli naplnením jeho oddávnych snov a tajných želaní. Nemaľou mierou prispela k tomu priaznivá zhoda okolností, ale rovnako osobný kontakt a priateľstvo s popredným čínskym výtvarníkom Zheng Xue Wu. Ich úspešná spoločná výstava v Múzeu moderného umenia v Pekingu sa vzápätí stala impulzom pre realizáciu obdobného podujatia v Prešove.

Napriek časovému odstupu u početných divákov dodnes rezonujú zážitky z výstavy špecifických japonských a čínskych grafičiek, zvaných nikon, ktoré boli prezentované pred dvoma rokmi v Šarišskej galérii. Peter Kocák ich získal počas svojich ciest priamo od domácich autorov. Zo súhrnnej kolekcie vrátane ex libris a kaligrafie, ktorá obsahuje takmer päťtisíc vzácných artefaktov, vášnivý zberateľ starostlivo vyselek-

toval a pre výstavné účely vyčlenil dvestošesťdesiat diel, zastupujúcich vyše štyridsiatich autorov východnej výtvarnej kultúry. Paspartované práce citlivo vkomponoval do prostredia priestorov galérie a pri ich percepcii návštevník nadobúdala dojem, akoby všetky mali spoločného menovateľa. Vyžarovala z nich akási tajomná túžba po odvekom prostom ľudskom snažení, po harmónii, pokoji a radosť. Bola to istým spôsobom dokonale metamorfovaná meditácia, zhmotnená predstava o astrálnom nekonečne. Vďaka tejto výstave aj široká verejnosť regiónu východného Slovenska mala možnosť oboznámiť sa s konkrétnym a nezameniteľným čarom umenia krajín plných kontrastov, a v priamej konfrontácii s výtvarným prejavom autora subjektívne zhodnotiť grafiku dvoch odlišných svetov.

Jubilujúci výtvarník Peter Kocák v súčasnosti pôsobí na Katedre výtvarnej výchovy a umenia FHPV PU v Prešove. Je členom Slovenskej únie grafičiek, členom Hong Kong Letter Art Union v Číne a členom Kiwa – Kyoto International Woodcut Association v Japonsku. Jeho svojrázna kreativita do značnej miery obohacuje slovenskú kultúru i výtvarné umenie v celosvetovom kontexte.

Tamara HRABKOVÁ

RECENZIA

Symbióza slova
a obrazu

Titus Kolník, Eva Kolníková, Jozef Vladár: *Ludmila Cvengrošová a dávne Slovensko* (medaily, reliéfy, sochy), Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2010.

Galéria výtvarných prác autorky, držiteľky Radu Ľudovíta Štúra, tvorí pozadie stručného prehľadu najstarších dejín s údajmi o archeologických nálezoch. Slovo sa prelína s obrazom do tvaru. Dialógy Ľudmily Cvengrošovej o dávnom Slovensku sa nám dnes – v sume jej doterajšej tvorby – javia ako plynulý tok, takmer ako programové stretnutia s históriou. V knižke nájdeme napríklad fotografické reprodukcie pamätných medailí venované osobnostiam slovenskej archeológie (Juraj Bárta, Ladislav Bánesz, Juraj Pavúk, Belo Polla a i.), súsošie lovcov a zberačov kamennej doby, ženu drviacu obilie, veštkyňu, bronzovú kráľovnú, druida, bustu keltského vládcu, plastiku kniežata Rastislava v Devíne, slovensku madonu či rímskeho cisára Marca Aurelia z terakoty. Výsledný tvar nezaprie dôkladné, všestranné štúdium historických reálií umelkyňou. Ľudmila Cvengrošová sa o dejiny cielene zaujíma štyri desaťročia. Medziiným sa osobne zúčastnila na vykopávkach hradiska na Havránku nad dnešnou Liptovskou Marou. Najviac ju zaujali artefakty svedčiacie o rituáloch a náboženskom živote pred stáročiami.

Autori sprievodného slova, dvojica archeológov a numizmatička, pútavo rozprávajú príbeh najstarších dejín Slovenska až po zánik Veľkej Moravy. Kapitoly venované jednotlivým obdobiam sú uvedené odrazom epoch v tvorbe umelkyne, nasleduje náčrt dejinného pozadia. Sošky z mamutoviny, lineárna keramika, oppidá, rímske výboje, boje a súžitie Slovanov s Avarmi, Karol Veľký, osudy Mojmíra, Kočeľa, Rastislava, Svätopluka.

Ilustrovaný dejepis či galéria obrazov s historickým výkladom? Ťažko povedať. Obe interpretácie sú korektné. Závisí od vás, či sa radšej dívate na reprodukcie alebo čítate.

František LITECKÝ

Za výtvarnou modernou

V Turčianskej galérii (TG) v Martine sprístupnili expozíciu *Slovenská výtvarná moderna v Turci*, ktorá obsahuje mnohé skvosty významnej etapy nášho výtvarného umenia z dielní výrazných osobností žijúcich a tvoriacich v Martine a okolí.

Matica, múzeum, galéria
Myšlienka expozície sa formovala od začiatku minulého roku ako výsledok plánovaných zmien v interiéri budovy. Ako nám povedala autorka koncepcie a zároveň riaditeľka TG Dr. Jarmila Kováčová, predstava o podobe vychádza z dobrého poznania umelecko-historických reálií a medzníkov, ktoré formovali a určovali vývoj nášho moderného výtvarného umenia, a kladie zároveň dôraz na jedinečnú pozíciu Martina a Turca v tomto pohybe. Cez umelcov a ich diela.

„Tradičná kultúrna klíma Martina, tvorená generáciami literárne i a ináč umelecky činných osobností od čias národného obrodzenia, ale aj vydavateľská a spoločenská aktivita sústredená okolo Matice, ako aj bohatá spolková činnosť a kultúrny život, to všetko bolo inšpiratívnym zázemím pre výrazné osobnosti slovenského výtvarného umenia,“ upresnila J. Kováčová. Stačí napríklad

spomenúť, že v roku 1920 sa Martin stal sídlom Spolku slovenských umelcov; v roku 1933 tu konštituovali prvú zbierkotvornú inštitúciu slovenského výtvarného umenia – Národnú galériu slovenskú, ktorá mala prerásť do samostatnej umelecko-zberateľskej celonárodnej ustanovizne! Neskôr tu sídlila krajská pobočka slovenskej sekcie Zväzu výtvarných umelcov, ktorej dieťaťom bola legendárna Skupina Mikuláša Galandu...

Od Mitrovského po galandovcov

Vlastne celý život s mestom spojil výrazný predstaviteľ umeleckej bohémy M. Thomka-Mitrovský; tu pôsobila aj prvá slovenská profesionálne školená maliarka Ž. Duchajová-Švehlová; v Turčianskych Tepliciach sa narodil M. Galanda; z Turian pochádzal M. A. Bazovský; od roku 1939 až do smrti v Martine žil a tvoril M. Benka; L. Fulla tu pôsobil v 40. a 50. rokoch. Viacerych – K. Ondreičku, J.

Vodrážku a ďalších – viazala spolupráca s Maticou slovenskou, ilustrátorská práca pre edície, knižné a časopisecké vydania. V ďalších miestnostiach sa tak postupne dostávajú do uceleného kontextu autori, ktorí prežili v Martine niekoľko rokov, spolupracovali umelecké prostredie mesta a ich tvorba zapadá do prvej polovice 20. storočia. Jednu z päťce miestností predstavuje tvorba V. Hložníka, V. Chmela, skupiny Trojštít (Štefunko, Benka, Makovický). Nechýbajú diela doyena výtvarného umenia poslednú časť stálej expozície tvoria diela galandovcov: A. Barčíka, M. Laluhu, R. Krivoša, V. Kompánka, M. Pašteku, P. Tótha, I. Štubňu, M. Marčeka, E. Púčka...

Duchom slovenská maľba

Namiesto bodky perspektíva. Teda nie priamo z výtvarno-teoretického hľadiska a či z konkrétneho prejavu jeho praktického priemetu, ale z hľadiska ďalšieho rozširovania expozície. Ako totiž upozorňuje J. Kováčová,

galerijná prax učí, že po 7 – 8 rokoch je dobré priniesť aj do tej najstálejšej expozície zmeny. Obrazne povedané, otvoriť okná a vpustiť do nej čerstvý vzduch, dodávame my. Nuž aj preto má expozícia Slovenská výtvarná moderna v Turci ambície postupne chronologicky rásť a predstavovať výtvarný život regiónu. Cez uzavreté umelecké diela osobností s presahom do 60. – 80. rokov 20. storočia. Kritériom výskumu autorov a ich zaradenia do expozície je – v zmysle prezentovanej koncepcie – ich príslušnosť k Turcu, ale najmä dielo predstavujúce výtvarne etablované hodnoty v nadregionálnom kontexte. To už hovoríme napríklad o O. Krýslovej, Z.- B. Kulhavom i ďalších...

Dnes treba prísť do galérie a pozrieť sa na aktuálne vystavené poklady. Hoci napríklad na Galandovho Maliara umiestneného na stojane pod umelcovým motom: „Maľba musí byť slovenská. Ale duchom slovenská, nie námetom.“

Text a foto Igor VÁLEK

Martin Kukučín sa vrátil na Brač

V sobotu 6. 8. 2011 sa v obci Selca na ostrove Brač v Chorvátsku uskutočnila vernisáž medzinárodného výstavného projektu Slovenskej národnej knižnice (SNK) Martin Kukučín

– spisovateľ, humanista, svetobežník. Výstavný projekt vznikol pri príležitosti vlnajšieho 150. výročia narodenia klasika našej literatúry. Autor a manažér projektu v jednej osobe Peter

Cabadaj viackrát zdôraznil, že výstava sa postupne predstaví na všetkých miestach, ktoré sú bezprostredne spojené so živom a dielom M. Kukučina. Po prezentáciách v šiestich slovenských mestách a v Prahe tak prišiel rad na Chorvátsko, presnejšie na už spomínanú dedinu Selca, kde Kukučín ako obecný lekár pôsobil takmer 13 rokov (1893 – 1906).

Na vernisáži výstavy, ktorá sa konala len niekoľko desiatok metrov od jeho bývalého domu, sa zúčastnilo vyše 300 záujemcov, medzi ktorými nechýbali ani poprední predstavitelia našej i chorvátskej kultúry a diplomacie. Pri tejto príležitosti sa odhalila aj Kukučínova busta a pamätná tabuľa, ktoré budú pripomínať jeho pôsobenie v Chorvátsku. Nemožno obísť ani skutočnosť, že študenti

lektorátu slovenského jazyka na Filozofickej fakulte Záhrebskej univerzity pod vedením docentky Evy Tibenskej preložili spisovateľove krátke prózy, ktoré vyšli pod názvom Rysavá jalovica a iné poviedky. Prezentácia tejto knihy bola taktiež súčasťou „Slovenského dňa“ na ostrove Brač (6. 8.).

Počas najbližších týždňov sa výstava o M. Kukučínovi (ide o jej chorvátsko-španielsku verziu) predstaví v chorvátskych mestách Osijek a Našice, v novembri bude letecky presunutá do Južnej Ameriky. V Argentíne (Buenos Aires, Cordoba) a následne v Čile (Punta Arenas) sa tak v prvej polovici budúceho roka završí pôvodný zámer SNK predstaviť svoj výstavný projekt na miestach, kde oravský rodák žil a tvoril.

(pc)

Foto: archív SNLM

